

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

Вручення посвідчень
новим членам ЦВК
в Офісі Президента України

ВИБОРИ-2019

Виборчі кампанії 2019 року:
підсумки та висновки у медіа

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Щорічна конференція АСЕЕЕО
"Судовий захист виборчих
прав та прозорість виборів"

ВЕРЕСЕНЬ 2019 SEPTEMBER

ВІСНИК

ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ

КОМЕНТАРІ НАУКОВЦІВ

РОЗ'ЯСНЕННЯ ФАХІВЦІВ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

ОЦІНКИ ЕКСПЕРТІВ

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

АКТУАЛЬНІ ІНТЕРВ'Ю

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

ЗВ'ЯЗКИ З РЕГІОНАМИ

ТЕМА НОМЕРА

**ПЕРШЕ ЗАСІДАННЯ
ООНОВЛЕНОГО СКЛАДУ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ**

ЗМІСТ

ВЕРЕСЕНЬ • 2019

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

Перше засідання оновленого складу
Центральної виборчої комісії **6**

Вручення посвідчень
новим членам ЦВК **8**

Запущено новий сайт ЦВК **10**

Bridge: виборчі
системи та їхні ознаки **11**

Проблемні питання
виборів в Україні. Круглий стіл **12**

Судовий захист виборчих
прав та прозорість виборів **13**

Ефективність інформаційних
технологій у виборах **14**

Виборчі кампанії 2019 року:
підсумки та висновки у медіа **16**

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Інтернет-голосування
в Україні: думки експертів **18**

ВИБОРЧА СТАТИСТИКА

Виборчі фонди
політичних партій **21**

З ІСТОРІЇ ВИБОРІВ

Арифметика обрання **22**

ВИБОРИ ЗА КОРДОНОМ

В Ізраїлі оголосили офіційні
результати повторних виборів **27**

Дострокові парламентські
вибори в Австрії **28**

У номері використано повідомлення пресслужби Центральної виборчої комісії, інформацію з офіційних сайтів та сторінок у мережі Facebook ЦВК, Державного реєстру виборців, Центру управління навчанням учасників виборчого процесу, громадських та неурядових міжнародних організацій, українських та зарубіжних інформаційних агентств, а також інформацію з відкритих джерел.

6

EVENTS. ACTIVITIES. COMMENTS

First session of the new CEC composition

On September 13, 2019, the Ukrainian Parliament adopted a resolution "On early dissolution of the entire Central Election Commission". On October 4, MPs voted for the appointment of a new CEC members based on the submission of Ukraine's President Volodymyr Zelensky.

On the same day, the Central Election Commission gathered at its first session where the chairman, his deputies and the secretary of the Commission were elected by secret ballot.

Oleh Didenko was elected the CEC Chairman, Serhiy Dubovyk and Vitaliy Plukar became Deputy Chairmen and Olena Gataullina took up the post of the Secretary.

8

New CEC website to be launched

The structure of the new resource provides access to the main sections of information that were available in the previous version, but having much easier search possibilities. Now, in addition to information about the Commission and its activities, users can find relevant regulations, get any kind of election information, send an email, and more.

10

New CEC website to be launched

The structure of the new resource provides access to the main sections of information that were available in the previous version, but having much easier search possibilities. Now, in addition to information about the Commission and its activities, users can find relevant regulations, get any kind of election information, send an email, and more.

11

Bridge: election systems and the features thereof

On September 24-26 there was a three-day BRIDGE training on "Electoral Systems" held. The main objective of the training was to raise awareness among the participants of the event about the different "varieties" of election systems and the features thereof.

12

Election issues in Ukraine. Round table

On September 5, there was a round table discussion titled "Conclusions and Recommendations on the Presidential Elections and the 2019 Early Parliamentary Elections of People's Deputies in Ukraine" held.

The event was organized by the International observation mission of the European Network of Election Observation Organizations (ENEMO) in Ukraine and provided an opportunity to present the final report of the Mission and discuss the issues that arose during the two election campaigns.

Judicial protection of electoral rights and the transparency of elections

13

On September 24-26, 2019, the ACEEEO and the Slovenian State Election Commission held the 28th Annual Conference on "Judicial Protection of Electoral Rights and Transparency of Elections" as well as the meeting of the ACEEEO General Assembly in Ljubljana, Slovenia. Representatives of the Ukrainian CEC took part in the conference.

14

Efficiency of information technologies in elections

On September 14-18, 2019, there was an international symposium on "Information Technology Effectiveness in Elections: Transparency and Accountability" held in the Turkish capital Ankara. Ukraine was represented by the Deputy Head of the Department for Informatization of the CEC Secretariat Olga Bielikova and Head of the Department for Technology and Software of the National Voter Registry Administration.

16

2019 Election campaigns: media summary and conclusions

The Coalition of Public Organizations "Commission on Journalistic Ethics, Human Rights Platform, Ukrainian Institute for Media and Communication" and "StopFake" organization held a final press conference and roundtable on the results of media coverage of the presidential and parliamentary elections in Ukraine. The event was organized with the support of Council of Europe projects.

18

Internet voting in Ukraine: expert opinions

Ukrainians may already vote online in the next 2024 presidential election. Experts are currently working on a project to introduce electronic voting.

21

ELECTION STATISTIC

Arithmetics of election

Historical analysis of the voting system and voter counting through the lens of historic experience.

22

ELECTION HISTORY

Arithmetics of election

Historical analysis of the voting system and voter counting through the lens of historic experience.

27

ELECTIONS ABROAD

Official election results to be announced in Israel

On September 17, the first ever re-election to parliament was held in Israel. They were held for the reason of Prime Minister Benjamin Netanyahu having failed to reach a coalitional agreement within the 42-day timeframe after the previous will expression on April 9.

28

Early parliamentary elections in Austria

In Austria, the Conservative Austrian People's Party (ANP), headed by former Chancellor Sebastian Kurtz, won 38.4% of the vote in early parliamentary elections on September 29th.

Перше засідання оновленого складу Центральної виборчої комісії

13 вересня 2019 року Верховна Рада України ухвалила постанову "Про дострокове припинення повноважень всього складу Центральної виборчої комісії". 4 жовтня народні депутати проголосували за призначення нового складу ЦВК відповідно до подання Президента України Володимира Зеленського. Усі фракції підтримали всіх 17 кандидатів голосуванням за кожного окремо.

Олег ДІДЕНКО
Сергій ДУБОВИК
Віталій ПЛУКАР
Олена ГАТАУЛЛІНА

Оксана БОЯРЧУК
Юрій БУГЛАК
Андрій ГЕВКО
Вікторія ГЛУЩЕНКО
Віталій ГРЕНЬ
Андрій ЄВСТІГНЄВ
Ірина ЄФРЕМОВА

Олександра КАРМАЗА
Павло ЛЮБЧЕНКО
Юрій МІРОШНИЧЕНКО
Володимир ПЕРЕПЕЛЮК
Сергій ПОСТІВІЙ
Юрій ФРИЦЬКИЙ

Того ж дня Центральна виборча комісія зібралася на своє перше засідання і обрала голову, заступників та секретаря Комісії шляхом таємного голосування. Головою ЦВК обрано Олега Діденка, заступники Голови – Сергій Дубовик та Віталій Плукар, секретар Комісії – Олена Гатаулліна

Перше засідання розпочав найстарший член ЦВК Юрій Фрицький, який потім передав повноваження новообраному Голові Олегу Діденку. Присутніми на засіданні були 16 членів ЦВК з 17, оскільки Юрій Буглак не склав присягу члена ЦВК через відрадження.

Після завершення засідання новообраний голова Центральної виборчої комісії Олег Діден-

ко спілкувався з журналістами. Він заявив, що вибори на тимчасово окупованих територіях Донбасу можуть бути проведені лише за відповідних умов і ці питання мають бути врегульовані на законодавчому рівні.

– Для того, щоб провести вибори на тимчасово окупованих територіях, потрібні відповідні умови: передусім це питання безпеки та відповідне

законодавче регулювання, – заявив О. Діденко.

Також він укотре наголосив, що Центрвиборчком є передусім правозастосовчим органом.

– Ми не можемо чогось припускати зараз, але я вважаю, що рано чи пізно вибори будуть проведені на всій території України і вона буде звільнена, – сказав глава ЦВК.

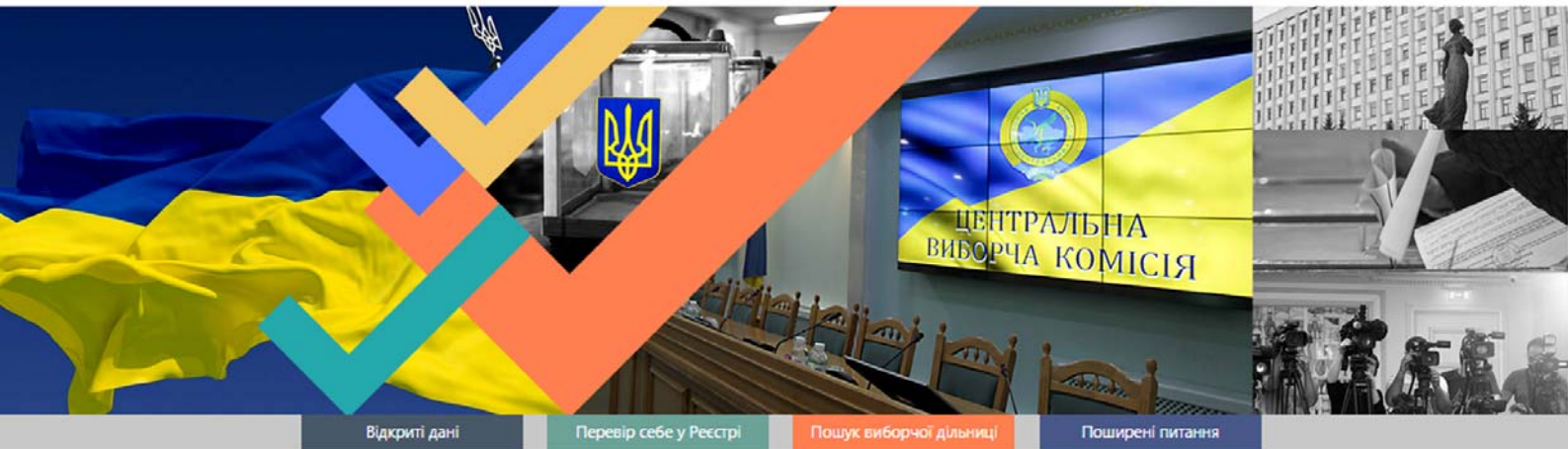
Вручення посвідчень новим членам ЦВК в Офісі Президента України

Президент України Володимир Зеленський вручив посвідчення новопризначеним членам Центральної виборчої комісії. Глава держави привітав членів ЦВК з обранням і побажав плідної роботи. Присутній на зустрічі Голова Верховної Ради України Дмитро Разумков також привітав членів Центрвиборчкому з призначенням. Спікер парламенту підкреслив важливість долучення нового складу ЦВК до роботи над Виборчим кодексом і законопроектом щодо референдуму (народовладдя).

ЗАПУЩЕНО НОВИЙ САЙТ ЦВК

Новини   Анонси   Актуальна інформація   Усі новини >

- 12 вересня** ЦВК ІНФОРМУЄ

Комісія започатковує на своєму офіційному веб-сайті нову рубрику "ЦВК інформує". В її межах користувачі сайту матимуть можливість знаходитися з відповідями на питання, пов'язані з
- 11 вересня** ОФІЦІЙНА ЗАЯВА ЦВК

11 вересня 2019 року відбулося засідання Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та
- 11 вересня** ЦВК ІНФОРМУЄ

Комісія започатковує на своєму офіційному веб-сайті нову рубрику "ЦВК інформує". В її межах користувачі сайту матимуть можливість знаходитися з відповідями на питання, пов'язані з

Центральна виборча комісія запустила новий веб-сайт, який повністю замінив попередній, створений ще у 2004 році, та став основним каналом комунікацій з ЦВК.

Структурою нового ресурсу передбачено доступ до основних розділів інформації, які містилися і у попередній версії. Проте з набагато полегшеною процедурою пошуку. Так, крім інформації про Комісію та її діяльність, користувачі можуть знайти відповідні нормативні акти, дізнатися будь-яку інформацію про вибори, надіслати електронне звернення та багато іншого.

Новий сайт ЦВК розроблений за підтримки Міжнародної фундації виборчих систем (IFES) і є частиною широкої програми допомоги ЦВК, що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), британською допомогою (UK aid) від уряду Великої Британії та Міністерством міжнародних справ Канади.

Проблемні питання виборів в Україні. Круглий стіл

5 вересня відбувся круглий стіл "Висновки та рекомендації щодо виборів Президента України та позачергових виборів народних депутатів 2019 року в Україні". Захід був організований міжнародною місією Європейської мережі організацій зі спостереження за виборами (ENEMO) в Україні і став нагодою представити заключний звіт Місії та обговорити проблемні моменти, які виникали під час двох виборчих кампаній. Серед учасників круглого столу були міжнародні та вітчизняні експерти з виборів, представники виборчої адміністрації, міжнародних організацій та засобів масової інформації.

– Спостерігачі ENEMO провели понад 4000 зустрічей з різними співрозмовниками, відвідали 400 сесій ОБК (усі ОБК), повідомили про понад 200 подій у рамках кампанії, і вони спостерігали 144 тренінги для членів комісії, - сказав Златко Вуйович, Глава представництва ENEMO в Україні на відкритті круглого столу.

Крім того, пан Вуйович пояснив більше про діяльність ENEMO під час президентських і дострокових парламентських виборів 2019 року та подякував донорам місій на обох виборах, Агентству США з міжнародного розвитку через Національний демократичний інститут, Федеральному відомству закордонних справ ФРН, Європейський Союз та Королівство Нідерландів.

До присутніх також звернулася пані Тетяна Сліпачук, голова ЦВК, яка наголосила на важливості роботи спостерігачів ENEMO в Україні.

Політичний аналітик ENEMO пан П'єр Пейт'є представив висновки та рекомендації ENEMO в рамках спостереження за президентськими виборами 2019 року та достроковими парламентськими виборами.

BRIDGE: ВИБОРЧІ СИСТЕМИ та їхні ознаки

24–26 вересня відбувся триденний тренінг за методологією BRIDGE на тему: "Виборчі системи". Основною метою тренінгу було підвищення обізнаності учасників заходу щодо різних "сімей" виборчих систем та їхніх ознак

Захід був організований Центром управління навчанням учасників виборчих процесів разом з Центральною виборчою комісією та Міжнародною фундацією виборчих систем IFES Ukraine та за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, Міністерства міжнародних справ Канади та Посольства Великої Британії в Україні.

У тренінгу взяли участь представники Секретаріату

ЦВК, політичних партій, громадських організацій, помічники народних депутатів України та аспіранти Національної академії державного управління при Президентові України.

Під час заходу учасники ознайомились з плюральними/мажоритарними, пропорційними, змішаними та іншими виборчими системами, а також з принципами, які дають змогу оцінити ефективність кожної виборчої

системи. На тренінгу в інтерактивній формі розглядалися різновиди електоральних формул, відмінність між відкритими та закритими списками та вплив визначення меж виборчих округів на результати виборів. Крім того, учасники дізналися про існуючі законодавчі ініціативи щодо зміни виборчої системи, які були подані народними депутатами України, а також розглянули питання забезпечення представництва жінок у контексті різних виборчих систем.

Зважаючи на чітко артикульовану необхідність проведення виборчої реформи в Україні, а відтак, і на пошуки найбільш ефективної та вдосконаленої національної виборчої системи, учасники тренінгу активно залучалися до обговорення основних переваг та недоліків кожної виборчої системи, відпрацьовували оптимальний, на їх погляд, варіант електоральних правил для України.

Судовий захист виборчих прав та прозорість виборів

24–26 вересня 2019 року АСЄЕЕО та Державна виборча комісія Словенії провели 28-му щорічну конференцію на тему «Судовий захист виборчих прав та прозорість виборів» та засідання Генеральної Асамблеї АСЄЕЕО в місті Любляна, Словенія.

У заході взяли участь близько 150 експертів з виборчих питань. Центральну виборчу комісію на заході представляли начальник управління організаційно-методичної роботи Секретаріату Комісії Юрій Магур, завідувач відділу Людмила Кузьменко та головний консуль-

тант Богдан Рахнянський.

У ході дискусії було обговорено низку теоретичних аспектів з питань судового захисту виборчих прав та прозорості виборчого процесу. Організатори конференції зосередили увагу на шляхах ефективного діалогу та співпраці між ОАВ та судами;

активних та пасивних аспектах захисту права голосу; спілкуванні ОАВ з громадянами через засоби масової інформації та соціальні медіа; та прозорість як мету, якої можна досягти, забезпечивши достатній захист прав людини.

Учасники 28-ї щорічної конференції АСЄЕЕО «Судовий захист виборчих прав та прозорість виборів». 24–26 вересня 2019 року, Любляна, Словенія.

Ефективність інформаційних технологій у виборах

З 14 по 18 вересня 2019 року в столиці Турецької республіки м. Анкарі відбувся міжнародний симпозіум "Ефективність інформаційних технологій у виборах: прозорість та підконтрольність". У ньому, окрім господарів, взяли участь представники 13

країн: Азербайджану, Албанії, Боснії і Герцеговини, Грузії, Казахстану, Киргизії, Латвії, Північної Македонії, Молдови, Росії, Румунії, Узбекистану та України, яку представляли заступник начальника управління інформатизації Секретаріату Центральної

виборчої комісії О.В. Бєлікова та начальник управління технологічного та програмного забезпечення Служби розпорядника Державного реєстру виборців О.О. Мороз. Організувала зустріч Вища виборча рада – найвищий виборчий орган Туреччини.

Учасники обмінялись досвідом використання інформаційних технологій у виборчому процесі, який показав, що хоча рівень їх застосування у кожній з країн різниться (іноді суттєво), але тренд на впровадження та розвиток ІТ-технологій однозначно визначений і з кожним роком набуває все більшого значення. Звичним є підрахунок та передача результатів голосування із використанням комп'ютерно-технічних та телекомунікаційних

засобів, проводяться експерименти із голосування на цифрових дільницях та дистанційного електронного голосування із використанням технології блокчейн.

На заході виступив з презентацією О.О. Мороз, під час якої розповів про практики застосування інформаційних технологій у роботі Центральної виборчої комісії під час проведення виборів. Розповідь стосувалась як роботи автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи "Державний реєстр виборців" так й інформаційно-аналітичної системи "Вибори".

Під час третьої сесії симпозіуму відбулась

презентація представника компанії Havel-san (турецького розробника програмного забезпечення), який вже протягом багатьох років є партнером Вищої виборчої ради Туреччини у впровадженні у виборчий процес передових інформаційних технологій. Гостей ознайомили з виробничими потужностями компанії та широким спектром високотехнологічних продуктів, які вона виробляє, зокрема і для електронного голосування на виборчих дільницях.

Цікавий міжнародний досвід дозволить ефективно впроваджувати у вітчизняний виборчий процес інноваційні інформаційні технології, які слугуватимуть запорукою прозорості та підконтрольності на всіх його етапах.

Цікавий міжнародний досвід дозволить ефективно впроваджувати у вітчизняний виборчий процес інноваційні інформаційні технології, які слугуватимуть запорукою прозорості та підконтрольності на всіх його етапах.

Виступ начальника управління технологічного та програмного забезпечення Служби розпорядника Державного реєстру виборців О.О. Мороза на симпозіумі "Ефективність інформаційних технологій у виборах: прозорість та підконтрольність". 14 вересня 2019 року, Анкара, Турецька Республіка.

Виборчі кампанії 2019 року: підсумки та висновки у медіа

Коаліція громадських організацій «Комісія з журналістської етики», «Платформа прав людини», «Український інститут медіа та комунікації» та «StopFake» провела заключну пресконференцію та круглий стіл щодо результатів моніторингу висвітлення в медіа президентських та парламентських виборів в Україні.

Захід був організований за підтримки проектів Ради Європи «Зміцнення свободи медіа, доступу до інформації та посилення системи Суспільного мовлення в Україні» та «Підтримка прозорості, інклюзивності та чесності виборчої практики в Україні», що імплементуються у рамках Плану дій Ради Європи для України на 2018–2021 роки

Результати моніторингу демонструють, що парламентська виборча кампанія стала продовженням президентської і в сенсі підходів ключових сил до ведення кампанії та їх взаємодії з медіа, і в сенсі дотримання професійних етики та стандартів.

– Медіа, які потрапили в наш моніторинг, у більшості своїй продовжували «джинсувати», просувати політичні сили, близькі до медіавласників (особливо яскраво це демонстрували телеканали), не дотримуватися основних стандартів і порушувати виборче законодавство. Оскільки саморегулювання у цій частині не працює, то на мою думку, час вводити відпо-

відальність за порушення виборчого законодавства, – зазначила Діана Дуцик, медіаекспертка, виконавча директорка ГО «Український інститут медіа та комунікації».

Медіаюрист, виконавчий директор ГО «Платформа прав людини» Олександр Бурмагін зазначив, що в частині законодавства та практик регулятора парламентська кампанія пройшла майже аналогічно президентській. Законодавство залишилось без будь-яких змін в частині агітації та інформування.

– Національна рада фіксувала сотні порушень, але не складала жодного протоколу про адміністративні правопорушен-

ня, не ініціювала винесення попереджень порушникам. Звівши таким чином свою роль до спостереження за порушеннями і просвіти телеканалів листами-повідомленнями про порушення. Не дивно, що за такої ситуації деякі телеканали під час парламентських перегонів перетворились на справжні агітаційні майданчики свої політичних патронів. Порушення стали більш частими та відвертими, – вважає медіаюрист.

Без якісного оновлення законодавства та практик регулятора навряд чи можна очікувати на позитивні зміни в цій частині виборчого процесу в майбутньому.

Координаторка медіамоніторингу Єлизавета Кузьменко зазначила, що за увесь період моніторингу тільки 238 сюжетів на 10-ти загальнонаціональних телеканалах містили думки жінок, натомість у 1403 сюжетах були представлені чоловіки. Не відрізняються дані моніторингу онлайн-ЗМІ, там також зафіксований гендерний дисбаланс. Зокрема, тільки у 9% новин на 8-ми онлайн-ЗМІ були представлені думки жінок, натомість 91% новин мали спікерів-чоловіків.

На думку експертів, журналісти зобов'язані висвітлювати діяльність кандидатів та їхні програми якомога ширше, незалежно від їхньої статі, і забезпечувати однаково й неупереджене ставлення до них.

Голова ГО «Комісія з журналістської етики» Андрій

Куликов зазначив, що було виявлено 150 випадків порушення Кодексу етики українського

Висвітлення в ЗМІ діяльності жінок і чоловіків політиків, зокрема під час виборів, впливає на сприйняття кандидатів громадськістю та, відповідно, голосування. У виборчій парламентській кампанії 2019 року суттєво домінували чоловіки, які стали фокусом медіа

журналіста серед медіа, щодо яких здійснювався моніторинг. Ці порушення було сформовано у скарги та передано на розгляд Комісії з журналістської етики, як органу саморегуляції журналістів та редакцій, для надання оцінки щодо дотримання вимог Кодексу етики українського журналіста у висвітленні парламентських виборів.

Комісія уважно

розглянула скарги та винесла 8 рішень (5 рішень у формі публічного осуду та 3 рішення у формі дружнього попередження) щодо таких медіа як: телеканали «1+1», «NewsOne», «ICTV», «СТБ» та

На часі прийняття закону про аудіовізуальні послуги, що є зобов'язанням України перед Європейським Союзом та Радою Європи

сайти «Obozrevatel» і «Гордон», «Новое время», «Страна. UA»).

Олена Литвиненко, заступниця Голови Офісу Ради Європи в Україні, подякувала коаліції громадських організацій та всій команді з моніторингу за тривалу та професійну роботу, а також налагодження ефективної співпраці з Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення. Олена Литвиненко висловила сподівання, що фінальні звіти за результатами обох моніторингових, які містять ключові висновки та напрацьовані на їх основі рекомендації різним цільовим групам, будуть сприяти вдосконаленню медіависвітлення виборчого процесу як на законодавчому рівні, так і в практичній площині. Крім

того, вона висловила очікування, що результати і висновки моніторингу будуть враховані при розробці відповідних законопроектів та організації виборчого процесу місцевих виборів.

ІНТЕРНЕТ-ГОЛОСУВАННЯ В УКРАЇНІ: ДУМКИ ЕКСПЕРТІВ

На наступних президентських виборах у 2024 році українці, можливо, вже голосуватимуть онлайн. Наразі команда фахівців працює над проектом запровадження електронного голосування.

Зокрема на першому етапі платформу будуть використовувати для опитувань, завдяки яким президент, прем'єр та інші представники влади будуть дізнаватися реальну думку українців. Система ідентифікації в цьому проекті реалізована через Mobile ID, електронний підпис, Bank ID. З часом хочуть впровадити технологію Smart ID, коли електронний підпис зберігається на смартфоні. «Частина ключа зберігається в хмарі, частина – на смартфоні в додатку. Тут вже не залежиш від оператора. А Bank ID не підходить для більшості послуг», – пояснив Федоров в одному зі своїх інтерв'ю.

Запровадження онлайн-голосування підтримує голова громадської організації «Електронна Україна», голова Громадської ради при Державному агентстві з питань електронного урядування України Єгор Стефанович. На

його переконання сьогодні в Україні є всі можливості досить швидко зробити проривні речі у сфері електронного урядування. «Те, що раніше робили за три-п'ять років, можна заробити впродовж одного бюджетного року», – переконаний він.

Застосовуючи необхідний захист даних, ризики підробки, втручання або маніпулювання інформацією на електронних виборах будуть значно менші, ніж зараз, коли підрахунок голосів відбувається «на папері». За словами Стефановича, при формуванні Громадської ради вони тестували інтернет-голосування, і система себе добре показала. Плюс, є успішна світова практика. До прикладу, в Естонії офіційні інтернет-голосування на виборах проводять понад десять років.

«Повноцінні електронні вибори в Естонії проходять з 2005 року. Це означає, що можна голосувати через

ID-картку або спеціальну захищену сімку і MobilID», – розповідає громадянка цієї країни, експертка електронного урядування Яніка Мерило.

Крім того, можна голосувати протягом тижня, без прив'язки до місця свого перебування. Звідси – більш висока явка виборців серед молоді та тих, хто перебуває за кордоном.

В Естонії провели вже одинадцять голосувань через інтернет. Останні голосування встановили черговий рекорд – 47% від загальної кількості виборців проголосували, застосовуючи ID-картку або MobilID. При цьому, громадяни країни можуть обирати – голосувати через інтернет чи на дільницях.

Для багатьох залишається важливим прийти в неділю на дільницю, віддати свій голос, поспілкуватися. І це теж демократія – голосувати, кому

як зручно.

РИЗИКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОНЛАЙН-ГОЛОСУВАННЯ

Аналітик Комітету виборців України Денис Рибачок стверджує, що, окрім згаданої Естонії (де усього 800 тисяч виборців), в інших країнах використовуються лише певні елементи електронних технологій. Наприклад, в Сполучених Штатах на дільницях стоять спеціальні сканери. Заповнивши бюлетень, виборець відправляє його в цей сканер, який швидко передає інформацію на обробку. Відповідно, результати виборів стають відомі набагато швидше, ніж у нас. «Але певне суспільне переконання, що майже всі цивілізовані країни сьогодні голосують онлайн через смартфони чи комп'ютери – це міф. Насправді не доведено, що це робить демократію більш якісною», – підкреслює фахівець.

Навпаки, є країни, які відмовилися від електронного голосування. Наприклад, Франція тривалий час дозволяла своїм громадянам за кордоном голосувати за допомогою певних електронних засобів. Нещодавно вони відмовилися від цієї практики і перейшли до звичайного голосування поштою. Бо ризики перевищують вигоди. Схожа ситуація у Фінляндії.

Експерт «Лабораторії цифрової безпеки» Вадим Гудима також зазначає, що через низку причин по всьому світу вважають недоцільною відмову від паперових бюлетенів під час

державних та місцевих виборів.

По-перше, будь-яке програмне забезпечення є вразливим. Не лише Україна, а й людство загалом досі не навчилися писати безпечні програми. У будь-якій електронній системі голосування завжди будуть вразливості, які зловмисник може експлуатувати, щоб спотворити результати волевиявлення.

По-друге, онлайн-атаки, зазвичай, дешевші і простіші, ніж офлайн. Для того, щоб фальсифікувати паперові бюлетені, треба забезпечити фізичний доступ або до них самих, або до тих, хто їх рахує. Це завжди вимагає від зловмисників значних коштів та організації, і це достатньо важко приховати. Для фальсифікації або знищення результатів онлайн-голосувань достатньо мати лише кваліфікованого програміста, доступ до Інтернету та трішки удачі.

Інша проблема – підробка паперових бюлетенів погано масштабується, на відміну від підробки результатів онлайн-голосувань. Організація фальсифікацій з паперовими голосуваннями на одному окрузі – це вже складно і проблемно, а фальсифікації на рівні країни доступні лише тим, хто контролює весь адміністративний і поліцейський апарат. Натомість, знання про критичну вразливість у програмному забезпеченні, яке забезпечує підрахунок чи передачу даних онлайн-голосувань, дає можливість будь-кому підробити результати як на окремому окрузі, так і на рівні

країни.

Часто, як у випадку онлайн-голосування за улюблений вид сиру або найкращу пісню, усі перелічені ризики можна ігнорувати. Для дорадчих голосувань чи петицій можна ускладнити маніпуляції голосуванням технічними засобами захисту настільки, щоб ця атака ставала економічно та політично не вигідною. Утім, вибори чи імперативні референдуми – будь-які рішення щодо нашого спільного майбутнього – це зовсім інші ризики й інша відповідальність.

Крім того, постає питання, як проконтролювати справедливість онлайн-голосування. Підкуп виборців – одна з ключових проблем в Україні. А електронне голосування в рази полегшує життя для тих, хто хоче підкупити виборців. Тому наразі ризиків більше, ніж позитивів. І те, що Україна використовує чи не найпримітивнішу форму організації виборів «вручну» – це наш захист від кіберзагроз і втручання у вибори.

На ризиках реалізації в Україні систем онлайн-голосування і систем електронних підписів наголошує також ІТ-аналітик Надія Баловсяк. Вона вважає, що реалізована через MobileID (BankID) система ідентифікації обмежує коло громадян, які можуть брати участь в такому голосуванні. Попри високі показники інтернет-проникнення та велику кількість смартфонів, яка є на руках у українців, багато з них не користуються електронними

платіжними системами та, відповідно, не мають згаданих ідентифікаторів.

Ба більше, деякі банки для таких клієнтів значно ускладнюють будь-які онлайн-операції без особистого візиту у відділення. Тому, на думку експертів, така система ідентифікації і відповідні спроби проведення опитувань та голосувань виглядають не як інструменти прямої демократії, а як елементарний спосіб накрутити потрібні голоси.

Ще одна проблема полягає в тому, що в Україні не розвинута контрактна система взаємодії з мобільними операторами. Переважна більшість громадян користується pre-paid-пакетами, які є зовсім не захищені від викрадення зловмисниками. І море прикладів втрати коштів саме через pre-paid-номери, описаних в медіа, можуть перетворитися в інструменти накрутки голосів.

Згадувана система Smart-ID (підпис в смартфоні + хмара) ідентифікує не людину, а її смартфон, який легко можна викрасти. Окреме питання щодо забезпечення системи безпеки збереження даних в хмарі. Цей підхід може використовуватись для чого завгодно, але не для таких важливих речей як голосування чи проведення операції з реєстрами. Навряд чи люди будуть щасливі, що після того, як вони загубили смартфон, зіткнулись з тим, що їм не належить їх квартира чи машина, чи створений ними бізнес. А ті, хто розуміє ризики, завчасно подбає про заборону операцій з майном чи бізнесом без особистої присутності.

Презентація апарату для електронного голосування. Вересень, 2017. Київ, ЦВК.

УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ

Але все це зовсім не означає, що Україні слід зовсім відмовлятися від використання технічного прогресу. Наприклад, Комітет виборців України підтримує впровадження певних елементів нових технологій у виборчий процес. Зокрема, для пришвидшення підрахунку голосів виборців. Щоб результати передавалися не від дільниць до окружних комісій, а потім до Центральної виборчої комісії. А за допомогою певних електронних засобів відразу від дільниць до ЦВК. Тоді ми отримували б результати виборів не на десятий день після голосування, а буквально того ж дня, коли вибори закінчилися.

Така концепція вже була розроблена за минулого складу ЦВК. На думку аналітиків, це досить реалістичний та адекватний спосіб впровадження електронних цифрових технологій у виборчий процес.

Експерт «Лабораторії цифрової безпеки» Вадим Гудима також вважає оптимальною змішану модель голосування на виборах –

паперові бюлетені на дільницях, швидкий їх підрахунок та передача даних до ЦВК за допомогою спеціального обладнання, подальша звірка отриманих даних з паперовими бюлетенями, що обраховуються вручну членами виборчих комісій. Це не ідеальна, але працююча, перевірена і достатньо стійка до фальсифікацій модель.

В свою чергу, експертка електронного уряду Яніка Мерило підкреслює, що перед запровадженням онлайн-голосування на виборах, в Україні треба побудувати надійну електронну ідентифікацію людини, створити систему голосування з повним захистом від злому, впровадити захисні механізми від можливості передати картку. Поки фундамент всього електронного в Україні не готовий, але можемо продовжувати йти до нього. Крок за кроком створювати механізми, забезпечувати їх, масштабувати і запускати.

За матеріалами інформаційної агенції УНІАН

Виборчі фонди політичних партій на парламентських виборах-2019

За інформацією відділу контролю за використанням коштів Секретаріату Центральної виборчої комісії, остаточні фінансові звіти про надходження та використання коштів виборчого фонду партії подано розпорядниками коштів накопичувальних рахунків виборчих фондів усіх 22 партій.

Найменування політичної партії	Розмір виборчого фонду	Питова вага в загальній сумі, %
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СЛУГА НАРОДУ"	114 652 872,82	12,62
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ ОЛЕГА ЛЯШКА"	111 795 535,64	12,31
Політична Партія "ГОЛОС"	105 689 000,00	11,63
Політична партія "Європейська Солідарність"	99 494 126,81	10,95
Політична партія "ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК"	90 616 918,19	9,98
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА"	89 267 472,00	9,83
Політична партія Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина"	87 214 297,80	9,6
Політична партія "ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ"	65 566 650,29	7,22
Політична партія "Об'єднання "САМОПОМІЧ"	28 708 834,00	3,16
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СИЛА І ЧЕСТЬ"	26 976 340,00	2,97
Політична партія "Громадянська позиція"	25 678 349,18	2,83
Політична партія Всеукраїнське об'єднання "Свобода"	24 083 252,68	2,65
Аграрна партія України	21 067 456,96	2,32
Політична партія "Рух Нових Сил Михайла Саакашвілі"	6 520 181,56	0,72
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ПАРТІЯ ШАРІЯ"	4 210 029,50	0,46
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "ФАКЕЛ"	2 489 495,62	0,27
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "НЕЗАЛЕЖНІСТЬ"	2 320 000,00	0,26
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ"	1 112 000,00	0,12
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СИЛА ПРАВА"	603 670,00	0,07
Політична Партія "ПАТРІОТ"	209 943,00	0,02
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ПАРТІЯ ЗЕЛЕНИХ УКРАЇНИ"	37 236,40	0,01
Політична партія "Сила Людей"	0,00	0
ВСЬОГО	908 313 662,45	100,00

АРИФМЕТИКА ОБРАННЯ

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ГОЛОСУВАННЯ ТА ПІДРАХУНКУ ГОЛОСІВ ВИБОРЦІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СТОРІЧНОГО ДОСВІДУ *

Після рахівниць, арифмометрів та калькуляторів на допомогу в процесі підрахунку голосів прийшла інформаційна аналітично-обчислювальна комп'ютеризована машина. Але останньою крапкою у виборчому «вироку» залишається слово людини, так званий людський фактор. Не оминув він і виборчий процес у нашій країні, коли підрахунок голосів перейшов із площини правової в площину політичну.

«Высочайшим указом назначены выборы в Государственную Думу. Официально открылась избирательная кампания, составлены и разосланы бесконечные списки избирателей, зашевелились партийные организации, закипела подготовительная работа по устройству междупартийных союзовъ, блоковъ и соглашений, закрипели перья казенныхъ и оппозиционныхъ публицистовъ. Заскрипели – и всеми своими остриями направились противъ беднаго обывателя... Наш народъ видитъ себя и узнаетъ себя только на выборахъ, которыя служатъ какъ бы политическимъ, отражающимъ

За останнє сторіччя головним елементом виборчого процесу, а саме – його фінішом, був процес підрахунку голосів. Пройшли роки, минули десятиріччя, змінилися епохи, з'явилися на картах Європи та світу нові держави, але залишилася незмінною одна проблема – проблема належної організації виборів до органів державної влади.

состояние его души, путемъ сравнительнаго подсчета голосовъ за представителей состязующихся партий. Финиш этой гонки – избирательная урна. Но для того, чтобы избирательная урна действительно могла служить политическимъ зеркаломъ народа, при томъ не кривымъ и не тусклымъ, какъ дешевыя рыночныя зеркальца, необходимо много условий». Це не опис сучасної ситуації на виборчому полі бою. Це повний виклад офіційної статті, присвяченій виборам до Державної Думи, якій минуло сто років, у відомому на теренах

Публікується за: "Вісник Центральної виборчої комісії" №4(6), грудень 2006 року.

Російської Імперії щотижневику «Нива».

Багатостраждальне поняття «підрахунок голосів», яке залишається актуальним і в наш час, уперше з'явилося на схилах Дніпра 1835 року, коли відповідно до маніфесту самодержця Миколи I у великих містах імперії (Санкт-Петербурзі, Москві, Києві, Варшаві, Казані, Нижньому Новгороді та Астрахані) пересічним та заможним громадянам було дозволено обирати міські думи. Стосовно проблем підрахунку голосів виборців (а їх на той час було не більше 1 відсотка від чисельності мешканців), можна сміливо сказати, що проблеми як такої, мабуть, і не було. І хоча, як свідчить відомий афоризм «статистика знає все», історичні нариси та архівні матеріали того часу не залишили нам фактів щодо вимог про перерахунок голосів, чи взагалі сумнівів щодо «прозорості та відкритості» процесу обрання. З часом бажання громадськості мати вплив (хоча й досить мізерний) на політичну ситуацію у державі завдяки реформам кінця XIX століття та революційній ситуації в країні на початку XX століття стало проявлятися вже у 5 відсотків населення, а саме: серед промисловців, землегосподарів, банкірів, громадських діячів (незважаючи на те, що у виборах мали право брати участь 35 відсотків усього дорослого населення – тільки чоловіки, яким виповнилося 25 років, які не перебували на військовій службі та не обіймали посади губернаторів, градоначальників, керівників поліцейських управлінь).

Приклад парламентаризму країн Європи та Нового Світу почав розповсюджуватися і в Російській Імперії, а його вплив на бажання стати обранцем народу спонукав майбутніх членів Державної Думи «шукати» голоси представників міських виборчих зборів та виборчих комісій. Уже тоді з'явилися два напрями цієї роботи: для міського населення це були перші атрибути «настійної агітації» – агітки та плакати, для сільського – подарунки та видовища.

Як уже відомо читачам з попередніх статей, опублікованих у нашому часописі («Вісник Центральної виборчої комісії» №№ 1–3), перші вибори до Державної Думи відбулися в лютому 1906 року. З територій губерній імперії (за винятком Австро-Угорщини та Румунії), які розташувалися на теренах сучасної України, до Думи було обрано 114 осіб із загального числа (444) членів Державної Думи, тобто понад 25 відсотків її складу. Але йдеться не про чисельність, а про те, як тоді були враховані голоси виборців.

Офіційна «столоначальницька» мова столітньої давнини дає можливість нам, нащадкам перших представників виборчих комісій, уявити не тільки процес підрахунку голосів, а й почути дух тогочасного обрання. Так, відповідно до постанови Особливої Народи графа Сольського для розробки додаткових правил про Державну Думу (друга неофіційна назва – Особлива Народа Сольського), яка стала першим взірцем Центральної

виборчої комісії, було вирішено, що, враховуючи велику різницю між населенням міст і сіл, а також різний рівень підготовки, а головне – рівень майнового стану, вибори до Державної Думи проводити через систему міських виборчих зборів для громадян та виборчих комісій – у селах. До речі, слід зазначити, що граф Дмитро Сольський був не випадково призначений на посаду голови Особливої Народи, бо як Київський міський голова, обраний до Київської міської думи 1891 року, проявив себе не лише як господар великого міста, а й як досвідчений фахівець у галузі будівництва системи місцевого самоврядування.

Для проведення виборів за ідеєю графа Вігте (який також залишив добру пам'ять по собі серед киян) був узятий досвід американсько-французького непрямого обрання – тобто через інститут виборщиків (від російського – «выборщик»), які вже безпосередньо обирали майбутніх членів Державної Думи, депутатів міських дум і управ, міських голів, голів повітових управ та сільських старост. Для того, щоб були обрані виборщики від з'їздів уповноважених від повітів, землегосподарів та міських виборців, за шість тижнів до дня виборів складалися та оприлюднювалися в місцевих газетах списки цих осіб, відповідальність за достовірність зазначених у них відомостей покладалася на земські управи, міські управи та поліцейські управління. Контролювали цей процес повітові у справах про вибори та губернські у справах про вибори комісії

відповідно. Що характерно для цієї процедури, то як би це не виглядало історичною аксіомою, але проблеми складання списку, а головне – внесення виборця до відповідного списку, були однакові за «всіх часів і народів». Наведу лише один приклад мовою оригіналу: «Лица, имеющия право участия въ выборахъ въ несколькихъ избирательныхъ участкахъ, включаются въ списокъ того изъ этихъ участковъ, который они сами укажутъ, а если такого заявления не последуетъ, то включаются въ списокъ того участка, в которомъ они имеютъ место жительства. Лица, не внесенныя въ избирательные списки до начала выборовъ, равно как и без разрешения жалобъ, принесенныхъ на постановление подлежащей комиссии, въ выборахъ не участвуютъ». Після такої складної процедури щодо списку виборців (яка майже не змінилася й досі) формувалися комісії з проведення голосування. Виборчі комісії та зібрання формувалися за відповідними рівнями щодо обрання виборщиків. Першим рівнем були виборчі дільниці по одній на село, а також одна виборча дільниця на певний квартал міста, незалежно від чисельності, які обирали тільки сільських старост та виборщиків до міської думи. Другим рівнем були повітові та міські виборчі комісії, які обирали членів губернських виборчих комісій та міських виборчих зібрань, на яких уже обиралися виборщики до з'їзду виборщиків з обрання членів Державної Думи та

Для селян розробили скриньку-шпаківню, яка дійсно мала таку форму. У верхній частині «народної скриньки» був зроблений круглий отвір такого розміру, щоб через нього проходив кулак виборця з кулькою.

У нижній частині скриньки знаходилися дві шухлядки, кожна з яких була місцем накопичення кульок за відповідного кандидата. Селянин приходив до виборчої комісії, надавав відомості про себе, ставив хрестик навпроти свого прізвища, отримував кульку, діаметр якої був 2, 34 см (тобто один дюйм), і підходив до скриньки. Не розтискаючи кулака, виборець просував руку в отвір та опускав кульку до однієї з шухлядок. Так цікаво проходило голосування в повітах на селі.

депутати до відповідних повітових і міських управ. Остаточним рівнем був третій – всеросійський рівень, коли з'їзд виборщиків, обраний на міському та губернському з'їзді або зібранні, вже безпосередньо обирав членів Державної Думи через Урядовий Сенат. Так, наприклад, для того щоб обрати чотирьох виборщиків від Бердичівського повіту Київської губернії за квотою, необхідної для визначення одного виборщика на губернський з'їзд, потрібно було провести три з'їзди, а саме: з'їзд уповноважених від повітів, з'їзди землегосподарів та міських виборців, на яких обиралися виборщики від них загальною чисельністю 16 осіб (10 – від землегосподарів, 5 – від міських виборців та 1 – від повіту).

Щодо самого голосування, то воно проводилося протягом одного дня з 9.00 до 21.00. Як уже було зазначено, рівень підготовки народу щодо волевиявлення серед міського та сільського населення був суттєво відмінним, а тому й хід голосування, тобто технологія його проведення для зазначених категорій була значно іншою. Гадаємо, слід зосередити увагу на самій технології проведення голосування.

На підставі «Положень про вибори до Державної Думи» були прийняті «Правила про порядок впровадження виборів до виборчих зібрань», які й стали першим своєрідним нормативно-правовим актом щодо організації проведення голосування та підрахунку голосів. Відповідно до цих «Правил» міське

населення обирало своїх виборщиків за допомогою закритої подачі нотаток з написаними прізвищами раніше запропонованих осіб. Уповноважені особи від з'їздів та зібрань на заздалегідь підготовлених нотатках (таку офіційну назву мали того часу аркуші відповідного розміру та кольору) писали прізвища осіб, за яких вони віддають свій голос. Після написання відповідного прізвища (без помилок та розбірливо) виборча нотатка складалася вчетверо та передавалася голові дільничної виборчої комісії, який у присутності членів комісії та самого виборця опускав цей «бюлетень» до виборчої скриньки. Сама скринька мала форму звичайної поштової скриньки, тому голову комісії не випадково називали «поштарем». А поштарі тоді були дуже відповідальними особами, яким довіряли не тільки поштову кореспонденцію, а й коштовності, таємничі документи тощо. І все ж, навіть і у ті часи опечатування скриньки було обов'язковим. Тільки цю процедуру було покладено на голову дільничної виборчої комісії, дії якого контролював... спеціально призначений поліцейський чин, якого було відряджено до відповідної виборчої дільниці на весь час виборів, аж до завершення підрахунку голосів. Кількість кандидатів не могла бути більшою, ніж кількість уповноважених осіб. Тобто, якщо уповноважених осіб від кварталу було п'ятеро, то й кількість кандидатів не повинна була бути більшою, ніж п'ять. Обраним виборщиком

вважалася особа, яка набирала звичайну більшість голосів. Якщо дві чи більше особи набирали однакову кількість голосів, переможця «перегонів» визначало жеребкування, порядок якого запропонував голова комісії. У разі, якщо кандидатів було тільки двоє, обраним вважався той, хто набрав більше половини голосів. Якщо обидва кандидати набирали однакову кількість голосів, знову проводилося жеребкування. Переголосування за умов «Правил» передбачено не було.

Зовсім по-іншому проходило голосування серед сільського населення. Як відомо, рівень освіти серед селян був вкрай низький. Враховуючи це, «Правилами» було встановлено, що голосування в повітах серед селян повинно було проводитися за допомогою обрання кулями. На цьому хотілося б наголосити особливо, бо навіть царський уряд був зацікавлений у тому, щоб і сільське населення взяло участь у виборах. Кандидатів у виборщики від з'їздів уповноважених представників від повітів повинно було бути не більше двох. Обраним вважався той кандидат, який набрав звичайну більшість кульок. Якщо кількість кульок за кожного кандидата була рівною, знову долю переможця визначало жеребкування. Рівно о 21.00 вибори завершувалися, члени дільничної виборчої комісії залишали приміщення для голосування і... йшли додому для відпочинку, щоб о 9-й годині ранку розпочати підрахунок голосів. Опечатані скриньки (печатками голови комісії та поліцейського) та приміщення

для голосування (опечатане головою комісії та його двома заступниками) здавалися під охорону відповідно закріпленому за цією дільницею поліцейського чину.

Підрахунок голосів проводився, починаючи з 9.00 до 21.00. У разі, якщо за один день підрахунку голосів не було завершено в повному обсязі, приміщення для голосування о 21.00 залишалось членами комісії, опечатувалося та передавалося під охорону поліцейському чину. Стосовно підрахунку голосів у сільській місцевості, даних щодо перерахунку голосів, тобто «недійсних або зіпсованих» кульок, немає, бо, як кажуть гумористи, «кулька – вона і в Африці кулька». І від повітів без особливих проблем ставали виборщиками з метою подальшої участі у виборчому процесі землегосподарі, цукрозаводчики або володарі великих маєтків.

Зовсім інакше проходило підрахунок голосів на дільничних виборчих комісіях у міських виборчих зібраннях. Саме тут і мав проявитися весь дух «шокуючого демократизму», який був притаманний епосі першої революції. Для повного розуміння правового поля під час підрахунку голосів виборців того часу змушений знову звернутися до мови оригіналу. «По вскрытии избирательного ящика, каждая избирательная записка пронумеровывается, если она удовлетворяет указанным требованиям и не возбуждает сомнений среди членов комиссии, то звание, имя, отчество, фамилия и номер по избирательному списку каждого лица, обозначенного

въ записке, прочитывается и, по крайней мере, двумя членами комиссии заносятся каждымъ на особые карточки. По вынутии из ящика и просмотре всех записок, комиссия обсуждает записки, вызвавшие сомнения, и о принятомъ ею решения, а равно объ основаниях признания записокъ недействительными, составляютъ протоколъ, подписываемый председателем и членами комиссии. Если подсчетъ голосовъ не можетъ быть законченъ въ одинъ день, то по составлении протокола о числе записокъ: а) вынутыхъ изъ ящика, б) признанныхъ недействительными, в) возбудившихъ сомнения и г) прочитанныхъ, — означенныя записки, а равно карточки съ именами предложенныхъ въ выборщики лицъ, складываются, соответственно, въ особые пакеты, опечатываемые затемъ печатью председателя комиссии на ярлыке, подписанномъ всеми членами комиссии и желающими изъ числа присутствующих при этомъ избирателей. Темъ же порядком опечатывается и ящикъ съ невынутыми записками. По

окончании полного подсчета голосов и объявлении именъ лицъ, предложенныхъ въ выборщики, составляется, за подписанием председателя и членов комиссии протоколъ, въ который заносятся: а) число всехъ вынутыхъ изъ ящика записокъ, б) число всехъ прочитанных записок, в) число записокъ, признанныхъ недействительными, съ приведениемъ оснований, къ тому послужившихъ, и г) списокъ лиц, избранныхъ въ выборщики. Затем избирательныя записки и карточки запечатываются въ особые пакеты. Лица, избранныя выборщиками, немедленно извещаются о томъ избирательною коммиссиею». Як свідчать друковані архівні матеріали, у міських комісіях під час підрахунку голосів було різне: навмисне псування нотаток, проковтування «бюлетенів» (начебто технологічна якість паперу та його екологічна якість давали змогу це робити), спроби сховати нотатки, подані за конкурентів, бійки між членами виборчих дільниць та виборцями

тощо. Але не випадково на всіх дільницях знаходився представник правоохоронних органів. Крім того, була ще одна особливість підрахунку голосів на виборчій дільниці: «Правилами» після проведення повного підрахунку голосів виборців було заборонено проводити перерахунок. Тобто повний підрахунок голосів був остаточним.

Про курйози та особливості виборчого процесу на початку ХХ століття можна говорити багато. Але, на наш погляд, треба звернути увагу на те, що для подальшого розвитку виборчого законодавства можна взяти багато корисного з досвіду наших пращурів, взяти на «озброєння» думки та пропозиції тих, про яких завжди кажуть: вони були першими. Не повторювати їх помилок, а навпаки, розвивати кращі ідеї та втілювати їх у життя.

І не випадково все частіше серед політичної еліти лунає класичне гасло істориків: « У майбутнє – через минуле!».

*Сергій СМОЛЯННИКОВ,
помічник члена Центральної виборчої комісії у 2006 році*

В Ізраїлі оголосили офіційні результати повторних виборів

17 вересня в Ізраїлі пройшли перші в історії повторні вибори в парламент. Вони були призначені через те, що прем'єр-міністр Біньямін Нетаньяху після попереднього волевиявлення 9 квітня не зміг у відведений йому законом 42-денний термін домовитися про створення коаліції.

Центральна виборча комісія Ізраїлю оголосила офіційні результати цих виборів.

Згідно з даними ЦВК, опозиційний блок Кахоль-Лаван під керівництвом Бені Ганца

отримує 33 мандати, партія чинного прем'єр-міністра Біньяміна Нетаньяху "Лікуд" – 32. Після фінального підрахунку голосів Лікуд посилив свої позиції на один мандат. Але жодна з партій не набирає необхідної для формування уряду більшості – 61 зі 120 мандатів.

Партія "Наш дім – Ізраїль" на чолі з колишнім міністром оборони Авігдором Ліbermanом набрала 8 мандатів, Об'єднаний арабський список – 13.

Дострокові парламентські вибори в Австрії

Себастьян Курц, голова консервативної Австрійської народної партії

В Австрії на дострокових парламентських виборах, які відбулися 29 вересня, перемогла консервативна Австрійська народна партія (АНП) на чолі з головою, колишнім канцлером Себастьяном Курцем, набравши 38,4% голосів. На другому місці – Соціал-демократична партія (21,5% голосів). Австрійська партія свободи, яка раніше формувала коаліційний уряд з прихильниками Курца, набрала 17,3% голосів. Крім того до парламенту пройшли "Зелені" (12%) і праволіберальна партія "Нова Австрія" – 7%.

Себастьяна Курца в Австрії називають «чудо-хлопцем» – «wunderwuzzi». Він оголосив про масштабне оновлення консервативних сил і дозволив безпартійним увійти до виборчого списку Австрійської народної партії.

Курц був наймолодшим главою уряду в Євросоюзі. У відставку йому довелося піти навесні цього року через скандал, що виник після появи відеозапису за участю віце-прем'єра уряду Хайнца-Крістіана Штрахе – лідера ультраправої Австрійської партії свободи, яка входила до коаліції.

Відео було знято прихованою камерою в особняку на острові Ібіца за кілька місяців до парламентських виборів.

На записі Штрахе обговорює фінансові та політичні справи з жінкою, названою «племінницею російського олігарха». В обмін на фінансову підтримку своєї партії він обіцяв їй допомогу в наданні державних підрядів на будівництво, а також в покупці великої австрійської газети Kronen Zeitung.

Після публікації відеозапису розірвав коаліційний угоди з Партією свободи і отримав вотум недовіри в парламенті, за який проголосували і його колишні партнери по коаліції, і найбільша опозиційна Соціал-демократична партія Австрії.

Хто саме стояв за появою відеозапису і ким саме була жінка, з якою спілкувався

Штрахе, до сих пір невідомо. Сам Штрахе пішов у відставку з усіх посад, в тому числі з партійного.

Себастьян Курц вже вдруге у своїй політичній кар'єрі пішов на розпуск Національної ради та дострокові вибори.

Вперше він зробив це в середині травня 2017 року, будучи на посаді голови австрійського МЗС. Очоливши тоді Народну партію, він вирішив за будь-яку ціну позбутися "великої коаліції" з соціал-демократами, й зважився на дострокове голосування.

Цей крок разом з впровадженням нового іміджу політсили, яка отримала навіть новий колір партійної символіки, дав АНП перше місце на дочасних виборах у жовтні

2017 року з 31,5 % голосів.

Цього року, знов у травні, Курц зважився на розрив альянсу з АПС, який до цього доволі непогано функціонував, але після публікації "плівок з Ібіци" ставав дедалі токсичнішим, та знову пішов на дострокові вибори. Як виявилось, не дарма.

Себастьяну Курцу вкотре вдалося пройти через дочасні вибори не просто зберігши активи, але й навіть наростивши підтримку.

Перемога Народної партії свідчить, перш за все, про те, що Курц прийняв стратегічно правильне рішення – розірвати коаліцію з ультраправими, але при цьому не шукати союзу з соціал-демократами, щоб зберегти уряд. Це коштувало йому кількох місяців поза владою, але забезпечило більш

ніж переконливе повернення.

Популярність особисто Курца в результаті скандалу не постраждала: німецьке видання Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), посилаючись на дані соціопитувань, зазначає, що майже половина австрійців підтримала б його, якби канцлера обирали прямим голосуванням. Його піарівська стратегія майже не змінилася: вона будується на обіцянку стабільності (один із слоганів Народної партії – «Визначеність для Австрії») і експлуатації патріотичних почуттів австрійців і певної ностальгії за часами Австро-Угорської імперії. «Той, хто показує в Європі силу», – свідчить підпис на одному з портретів Курца, зроблених в рамках передвиборної кампанії.

Під час кампанії Курц також зробив ставку на активне

спілкування з виборцями в соціальних мережах і особисту участь в передвиборних заходах – відхід з поста канцлера допоміг йому звільнити для цього час. Особливою популярністю Народна партія користується серед людей старше 45 років, в той час як серед наймолодших виборців її позиції помітно слабкіше. Популярність австрійських консерваторів відносно невисока і серед робітників. Майже половина з них підтримує ультраправих.

Партія свободи за підсумками виборів, після скандалу з участю свого лідера, втратила найбільше число голосів – її підтримали 17,2% виборців, на 8,7% менше, ніж два роки тому. Тим не менш, вона знову сформує третю за чисельністю фракцію в парламенті Австрії.

